

BOEKBESPREKINGEN

D.J. Struik, *Geschiedenis van de Wiskunde* (Amsterdam: SUA, 1977), 256 p., f 15,00.

Professor Struiks beknopte geschiedenis van de wiskunde verscheen oorspronkelijk in het Engels in 1948 onder de titel *A concise History of Mathematics* (New York: Dover Publications). Sedertdien veroverde dit werkje zowat de hele wereld langs talrijke herdrukken en vertalingen om. Een Nederlandse versie, door de Auteur zelf bewerkt, verscheen in 1965 als nr. 195 van de Aula-Boeken. Hiervan bezorgde nu de Socialistiese Uitgeverij Amsterdam een heruitgave. Het is in werkelijkheid een fotografische reproductie van de uitgave van 1965, met als enige verandering een iets grotere bladspiegel. Alle weliswaar zeldzame drukfouten uit de eerste druk vinden we hier derhalve trouw terug.

Een geschiedenis van de wiskunde schrijven in amper 230 bladzijden is zeker geen eenvoudige opgave. De keuze tussen het weinige dat kan vermeld worden en het vele dat moet worden weggelaten is niet steeds gemakkelijk en voor een deel subjectief. De Auteur heeft in elk geval wijselijk vermeden van zijn werkje een encyclopedische lijst van namen te maken. Zijn opzet was in grote lijnen de evolutie te schetsen van het mathematisch denken van bij zijn oorsprong in de prehistorie tot aan het einde van de negentiende eeuw. De nadruk ligt hierbij op de ontwikkeling van de belangrijkste ideeën, niet op het werk van individuele mathematici.

Een gevolg hiervan is dat sommige relatief belangrijke wiskundigen als Roberval en Chebishev niet eens genoemd worden, terwijl mindere grootheden als Van Roomen, Landen, König, Gordan (niet "Gordon", zoals op blz. 222 en in de index) wel de eer van een vermelding genieten. Gezien de opzet is het duidelijk dat op de technische aspecten van de behandelde theorieën nergens wordt ingegaan. Het resultaat is een vlot leesbaar, evenwichtig opgebouwd en ook in de details betrouwbaar overzicht van de hoofdlijnen in de ontwikkeling van de wiskunde tot aan het begin van de 20ste eeuw.

Boeiend, soms intrigerend, maar niet steeds even overtuigend zijn de passages gewijd aan de "Sozialgeschichte" van de wiskunde.

Struiks *Geschiedenis van de Wiskunde* was sinds lang niet meer te verkrijgen en een heruitgave was wenselijk. Of de wijze waarop dit nu gebeurd is wel de goede is, kan men echter betwijfelen. Blijkbaar hebben vooral commerciële motieven gespeeld bij het tot stand komen van deze herdruk, niet de zorg een up to date werkje op de markt te brengen. Het is te betreuren dat men niet de gelegenheid heeft benut om detailcorrecties aan te brengen en om de bibliografie aan te passen. Bepaald misleidend is het feit dat nergens in deze uitgave ondubbelzinnig wordt aangegeven dat het slechts een facsimile is van de uitgave van 1965. Vooral in het bibliografisch deel zal dit de niet verwittigde lezer op een dwaalspoor brengen.

De materiële presentatie van het werkje is goed.

J. Mac Lean, *Geschiedenis der gasverlichting in Nederland 1809-1850* (Zutphen: De Walburg Pers, 1977), 56 p., ill., f 25,00.

A. van der Mijn, *Stroom. De geschiedenis van een blijvend wonder* (Amsterdam, Antwerpen: Ideeboek BV, 1978), 132 p., ill., f 29,60.

Kort na elkaar verschenen een tweetal boeken over twee belangrijke vormen van energie, het gas en de electriciteit. Beide pretenderen de geschiedenis daarvan te behandelen. Over die van het gas schreef Dr Ir J. Mac Lean in het 56 bladzijden tellende boek, "Geschiedenis van de gasverlichting in Nederland", dat uitkwam bij De Walburg Pers in Zutphen. Van de hand van Aad van der Mijn verscheen bij Ideeboek BV., Amsterdam-Antwerpen het 132 pagina's vullende boek "Stroom de geschiedenis van een blijvend wonder".

Het is Mac Lean gelukt om door een, naar het schijnt zeer minutieus, archiefonderzoek aan de hand van een groot aantal feiten, gestaafd door 207 genummerde bronnen, een blik te werpen op de geschiedenis van de gasverlichting in Nederland en België. Het laatstgenoemde land wordt slechts tot 1830 besproken. In een feitelijke en bondige doch enigszins stroeve stijl laat hij zien hoe de gasverlichting, na een aarzelend begin van proeven en demonstraties in het tweede decennium van de vorige eeuw, in de grote steden van België en de Noordelijke Nederlanden op gang komt in de daarop volgende decennia. Ook enkele kleinere plaatsen komen daarna aan de orde. Hij brengt daarbij aan het licht dat er in de begintijd nog al wat verschil van mening bestond over de vraag welke soort van gas de beste zou zijn. De voor- en nadelen van het steenkolengas en het oliegas werden toen tegen elkaar afgewogen. Daarbij was de eerste vorm van gasverlichting nog al in het nadeel wegens de schadelijke, koper en zilver vuil makende en stinkende, verbrandingsproducten. Het oliegas daarentegen werd geprezen om zijn reukeloze en veel helderder vlam, bovendien stimuleerde de productie van dit gas de landbouw wegens de vergrote vraag naar plantaardige olie. De wijze van transport was in die periode nog geen uitgemaakte zaak. Al dan niet samengeperst, in vaten getransporteerd, z.g. draagbaar gas leverde het belangrijke voordeel op dat de straten niet behoeften te worden opengebrouwen. Tenslotte overwon, mede door verbeterde reinigingsmethoden, het, door buizen gedistribueerde kolengas, dat op zijn beurt voor verlichtingsdoeleinden zijn plaats tegen het einde van de eeuw aan de electriciteit moest afstaan.

Duidelijk komt in het boekje de invloed van het engelse kapitaal naar voren en het gevaar dat dit opleverde voor de nationale industrie. Toch is het jammer dat de schrijver niet wat dieper is ingegaan op de problematiek rond de overheids-exploitatie en de technische en maatschappelijke aspecten van de gasverlichting, met name tegen het einde van de vorige eeuw. Zijn reden daartoe is mogelijk te vinden in het feit dat het grootste aantal van zijn bronnen van bestuurlijke herkomst is. Hopelijk zal deze compacte en terdege gefundeerde beschrijving van een gedeelte van de geschiedenis der gasverlichting voor de auteur zelf of voor anderen de basis zijn voor een publicatie die ook deze belangrijke historische aspecten belicht.

Zo rijk aan bronnen het boekje over de gasverlichting is, zo arm daaraan is het, in een gemakkelijk leesbare en zo nu en dan te vlotte stijl geschreven, boek over de geschiedenis van de electriciteit. In dit fraai uitgevoerde, op goed papier gedrukte en mooi geïllustreerde werkje behandelt de schrijver hoogtepunten uit het onderzoek naar en de toepassing van de electriciteit, zonder zich met de daarachter schuilende boeiende ideeëngeschiedenis bezig te houden. Hij laat een aantal groten uit deze geschiedenis de revue passeren, waarbij van een aantal daarvan op anecdotische wijze iets over hun leven verteld wordt. Sommigen hunner komen daarbij wat verminkt uit de verf. Zo maakte niet Johann Reiss tien jaar voordat Bell zulks deed een toestel dat hij telefoon noemde, maar het was Philipp Reis die zijn uitvinding die naam gaf zestien jaar eerder dan dat Bell de zijne gepatenteerd zag. Al is het voor sommige lezers waarschijnlijk vervelend om Bose te zien afgeschilderd als een salon grappenmaker zonder dat zijn werkelijke bijdragen genoemd worden en dat Nollet wordt afgedaan als een speelse pater, irritant wordt het te lezen dat de ontdekking van de magnetische werking van de elektrische stroom door Oersted uit de lucht kwam vallen en daarmee op een zacht ei zou lijken. Het getuigt van weinig inzicht dat de bijdragen van Galvani onbesproken bleven. Hier en daar heeft de schrijver bovendien enige moeite met zijn onderwerp. Dit blijkt o.a. uit het feit dat hij de koperen schijf van Faraday, draaiend tussen twee magneten, wisselstroom laat opwekken en uit zijn beschrijving van de zuil van Volta. Dat stroom, beter ware het van electriciteit te spreken, een blijvend wonder is, valt niet te ontkennen, al wordt dit maar door weinigen onderkend. Dat de schrijver dit in een positivistische verheerlijking van de techniek naar voren tracht te brengen doet verouderd aan. Deze verheerlijking komt sterk naar voren wanneer hij zich bij de beschrijving van de "zegeningen" der electronica verliest in chaotische, te summiere uiteenzettingen van een te groot aantal onderwerpen die de lezer nauwelijks zullen helpen enig begrip en inzicht te verwerven. De optimistische kijk op nieuwe energiebronnen is onverantwoord en het uitdragen daarvan onverantwoordelijk en weinig opvoedend. De auteur had er in onze tijd van ontstellende energieverspilling beter aan gedaan er op te wijzen dat onze enige redding op materieel en daarmee hopelijk ook op geestelijk gebied gezocht moet worden in zuinigheid en zeker ook met dit "Blijvend Wonder".

P.H.Kylstra

G.A. Lindeboom, *Euthanasie in historisch perspectief*. (Amsterdam: Rodopi, 1978), 47p., ill., f 6,00.

Dit boekje bevat de geannoteerde tekst van de voordracht die de schrijver in november 1977 heeft gehouden voor het Nederlands Artsen Verbond.

Euthanasie, tegenwoordig vooral verstaan als het actief beëindigen van het leven van een ander, al dan niet op diens verzoek, is een actueel vraagstuk dat niet alleen de leden van het Artsen Verbond interesseert. Het is dan ook toe te juichen dat de belangwekkende voordracht van prof. Lindeboom thans in ge-

drukte vorm beschikbaar is voor al wie zijn gedachten wil laten gaan over dit moeilijke hoofdstuk in het "recent medisch en ethisch denken". Want hoezeer ook de toelaatbaarheid van euthanasie in de boven genoemde betekenis een vraagstelling is van onze eigen tijd, nieuw is het probleem allerminst en het kan dus verhelderend zijn, het van een historisch perspectief te voorzien.

In het westerse geneeskundig denken kan men ten aanzien van de actieve euthanasie *grosso modo* drie hoofdstukken onderscheiden. In het eerste, dat van de heidense oudheid, waren de meningen verdeeld: sommigen achtten het actief beëindigen van het eigen of andermans leven onder bepaalde omstandigheden toelaatbaar of zelfs wenselijk, anderen, onder wie Hippocrates, wezen dit ten stelligste af. In de daarop volgende christelijke eeuwen is slechts bij hoge uitzondering de euthanasie ter sprake gebracht. Het laatste hoofdstuk begon nu ongeveer een eeuw geleden met artikelen die in Engeland zijn verschenen in *The Spectator* en de *Fortnight Review*, niet in de medische vakliteratuur dus. In onze dagen valt een verschil van mening op te merken, dat aan dat uit de klassieke oudheid herinnert.

Het ligt voor de hand, dat in het kader van een lezing of van 21 gedrukte bladzijden van klein formaat, de geschiedenis der euthanasie niet dan beknopt en aan de hand van enkele sprekende voorbeelden kan worden geschetst. Terecht wijst Lindeboom op het ontbreken van een "scherpe omschrijving in onderscheiding der gebezigde begrippen" in de huidige gedachtenwisseling over de euthanasie. Ditzelfde gebrek doet zich duidelijk voelen in de historische benadering van het vraagstuk. Zo kan men met de schrijver van mening verschillen of de zelfmoord van Seneca in opdracht van de keizer (blz 13), het te vondeling leggen van ongewenste zuigelingen, de weduweverbranding bij de Hindoes (blz 15) of de massale suicide der Joden op de berg Massada (blz 16) in de geschiedenis der euthanasie wel vermelding verdienen.

Als een eerste inleiding tot de historische problematiek der actieve euthanasie kan dit prachtig-geschreven boekje goede diensten bewijzen. Wie meer wil weten, moet maar zelf op onderzoek uitgaan, want een integrale geschiedenis van de euthanasie is bij mijn weten nog niet geschreven.

D. de Moulin